

Farfar var stenrik

Johan Karlsson, kallad "Uddajohan", var född 1879 och gift med Mathilda född 1881. Namnet "UddaJohan" fick han efter fadern Karl Petter Udd Karlsson som var båtsman för Stenshamn och Utlängan. Redan 1902 hade det unga paret, då 23 och 21 år, byggt sitt eget lilla hus på ca 2000 kvm ofri utmark. Kanske fick de hjälp av Johans far, Karl Petter innan han gick bort 1909 vid 67 års ålder. Johan blev stenarbetare och murare och började sedan arbeta i fortifikationsverket, sedermera som förman med arbetsuppdrag huvudsakligen på öarna runt Torhamn. I början på 1900-talet hade Johan fått möjlighet att få röja och odla några hektar berg- och stenrik utmark tillhörande kyrkan och gränsande till deras egen ofria tomtmark. Det blev ett tidsmonument i sten av oanade mått!

Deras första barn Albert föddes 1908, sedan kom Sigrid 1911 och Gerda 1918. Snart kunde ynglingen Albert också hjälpa till och 1926 hade de byggt till bostadhuset till det utseende det har idag. De byggde också en ladugård och året senare även ett brygghus och några uthus. Hushållsdjuren bestod av en ko, några grisar och höns. På tomten och senare på den röjda utmarken odlades hö, säd och potatis. Johan lejde hästhjälp till sådd, skörd och plöjning. Mathilda skötte om barnen och djuren och allt annat, ofta tungt arbete som på den tiden hörde till hushållet. Johan hade sitt ordinarie arbete i Fortifikationen och hjälpte utöver det även till i byn när det behövdes murarhjälp. Och så länge solen och eventuellt månen gav minsta ledljus slet Johan med stenröjning på den angränsade utmarken.

Foto taget omkring 1925. Från vänster sonen Albert, Johan "UddaJohan", dottern Gerda, hustrun Mathilda och dottern Sigrid.

Allt arbete och slit skedde långt innan el och andra bekvämligheter kom till byn. Då var det solens upp- och nedgång som bestämde arbetstiden i hushåll och i gårdens sysslor. Johans arbetsvecka i sin anställning under 1900-talets början var mer än 50 timmar under 6 arbetsdagar. Först 1930 kom lagen om 8 timmars arbetsdag och 6 arbetsdagar i veckan. Den första lagstadgade semestern var 2 veckor, men utan lön! 1938 blev de två veckorna eller 12 arbetsdagarna också betalda.

År 1938 infördes statlig behovsbeprövad moderskapspeng. Men då var redan Johans och Mathildas barn utflugna. Sonen Albert hade även han fått anställning vid Fortifikationen och också med faderns hjälp byggt ett eget hus 1932 och bildat familj med hustrun Hulda. Det är svårt för många idag att förstå hur det var att arbeta och leva i början av 1900-talet. När elen kom till de mindre boställena på landsbygden i början på 40-talet så var det bara till nödvändig belysning. Kanske hade de en radio, om än med mycket begränsad sändning och innehåll, vanligen nyheter och väder. Några andra bekvämligheter som kyl och frys, elspis, varmvatten i kran, vattentoalett, m.m. fanns inte. Elljuset innebar bara att de kunde arbeta längre med hushållets och gårdens sysslor efter solens nedgång.

Ett av flera stenrösen med uppfart.

Johan var en stor och kraftig karl vilket tydligt framgår på fotot från omkring 1925 framför huset före tillbyggnaden 1926. Hans stora hand vilar på sonen Alberts axel och hans kroppshydda är enorm i jämförelse med övriga. Sonen Albert var då ca 17 år.

Det var då Johans livsverk hade börjat ta form med stenröjningen på utmarken som idag utmärks av en enorm manshög stenmur och flera stora och lika välbyggda stenrösen. På några stenrösen kan man se uppfartsgångar där stenen burits upp för att bygga på höjden och därmed inte ta mer än absolut nödvändigt utrymme av odlingsmarken. Till sin hjälp hade Johan enkla redskap och en skottkärva av trä med ett järnbeslaget träckerhjul. Kanske hade han någon gång hjälp av en lejd häst för de riktigt stora huggna stenblocken. Belöningen

för allt slit var Mathildas kroppkakor som hon gjorde näst intill varje lördag hela året om! Och den stora kroppkakegrytan i koppar finns ännu bevarad och för tankarna 100 år tillbaka.

1936 ville Johan och Mathilda avstycka och köpa fri sin tomt, men det motsatte sig först markägaren. Men Johan gav sig inte och fick till slut ändå rätt att köpa enligt den tidens Jorddelningslag. Han fick betala 35 kr för avstyckningen och kunde sedan köpa tomten för 300 kr, en ansenlig summa då.

1945 var Johan utsliten men färdig med röjningen av utmarken han tidigt fått lov av kyrkan att röja och odla, och ville köpa även den marken. Men kyrkans mark var sedan 1938 förbjuden att avstyckas och särskilt tillstånd måste först ges av länsstyrelsen. Dessutom var markägaren från tidigare avstyckningen av tomten 1936, också pastoratsombud och ifrågasatte även denna avstyckning. Kungliga kammarkollegiet gav slutligen tillstånd till avstyckning och försäljning. Modig, rättfram och med en viss envishet vann Johan ännu en gång mot överheten och lyckades slutligen få köpa marken för 500 kronor att erläggas till kyrkorådet för att disponeras såsom prästlönetillägg. Länsarkitekten skulle ha 20 kr och lantmäteriförrättaren 35 kr. I köpehandlingen beskrivs marken vara på 2,3 ha, varav 1,5 ha är avröjningsjord och 0,8 ha är åkerjord.

De slet för sitt liv och för sina barn. Och när de äntligen kunde köpa sig "fria", äga sin jord och beskåda sitt livsverk så var Johan redan utsliten och därför i förtid pensionerad från Fortifikationsverket. Hans stora och en gång välbyggda kropp var förbrukad. Med utslitna leder och värkkrumma händer slutade han sina dagar 1964 och blev, trots allt slit 85 år. Hustrun Mathilda hade gått bort några år tidigare, 1962 och blev 80 år.

Notera de exakt utprovade och sammansatta stenarna i muren. Därför står muren och rösen lika fina och stabila som när de byggdes för ca 100 år sedan.

när han lämnade jordelivet.

Till deras minne finns idag deras hus och uthus väl bevarade och välskötta och brukas som sommarbostad av en Stockholmsfamilj. Och kvar finns också Johans tidsmonument, de oerhört välbyggda stenrösen och en enorm stenmur. Den manshöga muren är byggd av mestadels huggen sten, 6 m bred och 120 m lång. Så Johan Karlsson var i ordets rätta bemärkelse stenrik

Roland Karlsson jämt muren idag, 6 m bred och 120 m lång.

Berättat 2016 av Johans barnbarn, Alberts son Roland Karlsson och sammanställt av PRO Torhamns studiecirkel Rotbygd 2017.